

KERTOMUS ITÄ-EUROOPASTA

*Christoph Hein:
Säestäjä. Otava 1989, 167 s.*

Itäsaksalaisen Christoph Heinin romaani on kertomus yliopiston opettajasta, joka esiintyy säestäjän sijaisena yhteiskuntakriittisessä kabareessa ja saa teostaan 21 kuukauden tuomion.

Aihe osuu tämän päivän Itä-Eurooppa-keskusteluun. Joku ehkä siirtäisi problematiikan jo syrjään vanhentuneena nyt kun monet kummitusmaiset hallintomallit ovat muuttumassa. Kirja ei kuitenkaan ole aikasidonnainen muistio eikä reportaasi vaan sisältää yleispätevän ja kantavan problematiikan vapaudesta, vieraantumisesta, totalitarismista, älyllisyydestä ja ihmisenä olemisesta.

Eletään Leipzigissa vuonna 1968. Vankeudestavapautuva historiantutkija Dallow alkaa etsiä paikkaansa normaalielämässä, joka on hienosäikeisen totalitarismin muotoilema. Hein esittää totalitarismin kiinnostavan järkevästi. Se on petteämätön yksityiskohтия kontrolloiva valvontajärjestelmä, mutta ei toimi julkiterroristisena hirmuvaltana vaan hienostuneena kudelmana. Pakko on samanlaisesti sosiaalista kontrollia kaikilla tasoilla ja vääjämättömiä linnatuomioita joskus joillekin. Sosiaalinen kontrolli toimii omalaksena ja ihmisten arkielämänsä sisältämänä. Jokaisen säestäjänkin

on pysyttävä uskollisena. Jokainen teko on kannanotto.

»Oikean vankilan» ja »normaalilyhteiskunnan» raja voi olla hämentävän epäselvä. Dallow kokee pystyttävänsä vapaudessa ympärilleen uutta vankilakoppia. Hän karttaa ystäviään, aluksi myös työtä, mutta yksinäinen irrallinen vapaus ei kuitenkaan anna elämään sisältöä. Vankilassa hän oli oikea työntekijä, vartijoiden ärsyyntymiseen saakka. Hän ei halua kohdata ystäviensä kysymyksiä tuosta ajasta, koska joutuisi liioittelemaan kokemaansa, värittämään kokemuksen epämiellyttävämmäksi kuin se hänelle olikaan.

Vankeustuomio on jotenkin epäällinen asia, olkoonkin, että se perustuu ideologisiin syihin. Dallow on kaksi vuotta istunut mies sekä muille että itselleen aina tästä eteenpäin. Totalitarismin sisäistetty kudelma toimii. Entiseen palaaminen ja muistin tyhjentäminen ei ole niin yksinkertaista. Dallowin neuvoton, vieraantunut mieli ei hahmota tulevaisuutta. Hänellä ei enää ole sitä normaalia menneisyyttä, jota voisi jatkaa tulevaisuudeksi. Yliopistouralle ei näytä olevan paluuta, ei tosin haluakaan. Kotiseutu, maaseutu ja kotitilan jatkaminen tuntuu niinikään absurdiilta mahdollisuudelta, vaikka sukupolvenvaihdos olisi juuri käsillä. Istunutta historioitsijaa ei liioin kelpuuteta autonkuljettajaksi. Siivullisuus ja syrjäytyminen tuntuvat vääjäämättömillä. Niissä ei myöskään ole älyllistä riippumattomuuden hohtoa. Dallow on ikäänkuin tuomittu vapauteen ja irrallisuuteen.

Prahan kevään ja elokuun 1968 tapahtumat ja niistä keskusteleminen ei sytytä Dallowia, jolla ei ole uskoa yhteiskuntamuutokseen eikä pohdiskelun mahtiin. Mitä hän voi tehdä? Hänhän on ollut vain säestäjä. Kuten arvata saattaa, Varsovan liiton Tshekkoslovakiaoperaatio ja kansalaisten kannanotot siihen aiheuttavat virkakiertoa myös Leipzigissa. Dallowille tarjotaan paluuta historian laitokselle. Hän valitsee realismin ja selviytymisen, hyväksyy tarjouksen.

Hein ei rakenna Dallowille kääntymystä. Avoimeksi jää mitä yliopistoon paluun jälkeen. Normalisoitua, vieraantunutta ja tylsää, ove- laa ja sisäistettyä järjestelmässä liikuntaa vai verbalisoitua kritiikkiä. Dallowin herkempi minä paljastuu hänen nähdessään oman maansalälhettämien miehitysjoukkojen panssarit. Hän saa shokin Trabantissaan.

Tarina on täysin mahdollinen. Sen variaatioita on todellisuudessa takuulla ollut paljon myös viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana. Kuinka paljon nyt on Itä-Euroopassa muuttumassa? Leipzig on esillä uudenaikaisena keskusteluympäristönä.

Vapauden sfääri on toki aina rakenteiden rajoittama. Olemme enimmäkseen säestäjiä. Christoph Heinin kertomus ei ole opetus eikä saarna. Se ei ole vankileirien-saaristo-paljastus. Se on kertomus ihmisenä olemisen vaikeudesta. Markku Mannilan käänös tomii hyvin. Dubžek on Dubček.

Ossi Tuomi